

UDK: 339.56(497.11) ; 339.54:061.1(1:497.11)

IMA LI SRBIJA OD JEDNOSTRANOG PRIMENJIVANJA TRGOVINSKOG SPORAZUMA SA EU VEĆE ŠTETE ILI KORISTI?

Nedeljka Dedović dipl. oec. – master
Visoka ekonomska škola strukovnih studija Peć - Leposavić,
e-mail: neda_dedovic@live.com

Rezime: Otpočinjanjem „tehničkog dijaloga“ 2001. godine Vlade Srbije sa Evropskom komisijom otpočinju i nade o postizanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Pregovori su vođeni od novembra 2005. parafiranje je obavljeno 2007. a potpisivanje je usledilo aprila 2008. godine. Uprkos našim nadanjima 15. septembra prošle godine savet ministara EU za spoljne poslove nije dao pozitivno mišljenje da bi se započeo proces ratifikacije Sporazuma o pridruživanju kao i privremenog trgovinskog sporazuma. Vlada Srbije donela je potom odluku o jednostranom primenjivanju prelaznog trgovinskog sporazuma sa EU. Ima li Srbija od toga veće štete ili koristi, tema je ovog rada.

UVOD

Primena sporazuma inicira dva osnovna pitanja: Koje su koristi i koje su štete za Srbiju i ekonomiju?

Odgovor na prvo pitanje je pozitivan, jer, ako iskreno želimo u Evropsku uniju, onda nas ovi, i još rigorozniji standardi očekuju i toga moramo biti svesni i za to se spremati. Ovim potezom šaljemo i dobar signal EU da nismo samo na rečima za pridruživanje već i u stvarnosti.

Negativni efekti primene Sporazuma su dvostrani. Prvo, država ostaje bez prihoda od carine, što je problem s obzirom na globalnu krizu. Jedan deo proizvodnje, naročito poljoprivredne, biće suočen sa žestokom konkurencijom bescarinskog uvoza robe. Poseban je problem što zemlje EU većinu tih proizvoda subvencionišu, a mi ne, pa je konkurentnost naših proizvoda slaba. [1]

Najjače negativne efekte trenutno izaziva svetska ekonomska kriza.

1. Suštinski cilj prelaznog trgovinskog sporazuma sa EU i SSP-a

Kako je procedura stupanja na snagu SSP komplikovana i duga, a podrazumeva njegovu ratifikaciju u parlamentu 27 država članica, istoga dana kada i SSP, potpisuje se Prelazni trgovinski sporazum (Interim agreement), svojevrsna skraćena verzija SSP-a koju čine pravila o slobodnom protoku robe, odredbe o konkurenciji, državnoj pomoći i zaštiti prava intelektualne svojine. Prelazni sporazum, inače, služi da „pokrije“ period ratifikacije SSP-a u svim zemljama članicama Unije i prestaje da važi okončanjem procesa ratifikacije i stupanjem na snagu SSP-a.

Suštinski cilj SSP-a je stvaranje slobodne trgovinske zone između zemalja Evropske unije i nečlanice – potpisnice Sporazuma. EU je, međutim, jednostranom odlukom obezbedila vanredne trgovinske povlastice za „države i teritorije“ koje su u procesu stabilizacije i pridruživanja. Na taj način je omogućen plasman velikog broja industrijskih i poljoprivrednih proizvoda bez carinskih ograničenja, dok su kvote određene za specifičnu robu poput šećera ili govedine. Takođe, trgovina tekstilom ili

Ima li Srbija od jednostranog primenjivanja trgovinskog sporazuma sa EU više štete, nego koristi? tekstilnim proizvodima sa Srbijom regulisana je posebnim trgovinskim aranžmanom i potpuno liberalizovana 1. januara 2008-me godine.

Što se Srbije tiče, jednostranom primenom Prelaznog sporazuma stavljen je u pogon mehanizam smanjenja i ukidanja carina na proizvode poreklom iz EU, prema ranije ispregovaranom ritmu koji bi trebalo da dovede do potpune liberalizacije trgovine do 1. januara 2014-te godine. Prelazni sporazum i SSP sadrže liste neosetljivih, osetljivih, veoma osetljivih i najosetljivijih proizvoda.

Prema definiciji pregovaračkih timova EU i Srbije, u neosetljive proizvode spadaju oni koji su do početka primene sporazuma bili carinjeni sa do 5 odsto, što znači ili da se ne proizvode u Srbiji ili da su domaći proizvođači dovoljno konkurentni, pa su carine ukinute.

Trgovina osetljivim proizvodima biće liberalizovana za dve godine od početka primene proračuna, veoma osetljivim za četiri godine a najosetljivijim za pet godina. Domaća poljoprivredna proizvodnja dobila je, ipak, solidnu zaštitu kroz sezonske, specijalne i ad valorem carine. Do 2014-te trgovina industrijskim proizvodima trebalo bi da bude potpuno liberalizovana, ali je kroz SSP i Prelazni sporazum dogovoreno da se za 23,5 odsto od ukupnog broja poljoprivrednih proizvoda zadrži zaštita i posle 2014-te, i u ovoj grupi se nalaze pšenica, paradajz, paprika, šljiva, jabuke... Postoje i proizvodi za koje carine neće biti ukidane niti smanjivane, a među njima su i jestivo ulje od suncokreta, šećer i duvan. [2]

Ne treba, međutim, zaboraviti da je SSP politički koliko i ekonomski sporazum. Pored nesumnjivo najbrojnijih odredbi koje se odnose na formiranje slobodne zone trgovine, usklađivanje

zakona sa evropskim pravnim tekovinama po pitanju državnih subvencija, zaštite konkurencije i prava potrošača, intelektualne svojine itd. SSP sadrži politički okvir za pridruživanje Evropskoj uniji, koji podrazumeva razvoj i nagovaranje dobrosusedskih odnosa i regionalnu saradnju, reforme u oblasti sudstva, zdravstva, obrazovanja, prihvatanje zajedničkih politika i vrednosti po pitanjima bezbednosti i kontrole granica. Srbija je dobar primer za to da politički uslovi neće biti gurnuti u stranu ma kako glatko išao dogovor o ekonomskoj saradnji.

2. Nastavak reformi poslovnog okruženja – neophodan uslov korisnosti Sporazuma

Od ekonomske krize ipak ima i nekih koristi. Kao i u svakoj sličnoj situaciji, ona bi morala da navede na iskreno preispitivanje načina rada, uočavanje problema i ispravljanje grešaka. U našem slučaju, pad inostrane tražnje i direktnih investicija razotkrio je nedostatke ekonomske politike izražene kroz unutrašnju i spoljnu ravnotežu. Fiskalni i platnobilansni deficit, u suštini, znače jedno isto – da i država i građani troše više nego što mogu da proizvedu i zarade. Takva praksa može da traje dok manjak ima ko da pokrije. Godinama su to činili strani investitori, naša dijaspora i finansijske institucije. Kako prva dva izvora postaju vrlo problematična, ostaje nam da se okrenemo stranim kreditorima. Zbog niske spoljne zaduženosti zemlje, prostora za uzimanje novih zajmova ima dovoljno. Međutim, takva strategija može da bude uspešna samo u kratkom roku. Ona može da doprinese trenutnom prevazilaženju problema bez ugrožavanja eksterne likvidnosti zemlje, ali vrlo brzo, posebno ako se kriza nastavi i sledeće godine, suštinske reforme postaće imperativ.

Ima li Srbija od jednostranog primenjivanja trgovinskog sporazuma sa EU više štete, nego koristi?

Na unutrašnjoj sceni, dakle, prisustvovaćemo bitnom kresanju javnih rashoda. U prevodu, to znači da nam preostaje neki veoma bolni potezi kakvih nije bilo godinama, pa smo ih već skoro zaboravili. Ko se još seća likvidacije četiri državne banke, na primer?

S tim u vezi, ostaje pitanje za koga će ti potezi biti bolni. Budžet je pun stavki na kojima je moguća ušteda, pre nego na penzijama i platama. Ali, onda bi neki morali da se odreknu svojih porifita od javnih nabavki ili svojih ljudi koje su udomili po državnoj i lokalnoj upravi i javnim preduzećima. Iskustvo nas uči da će i ovog puta, najverovatnije, stradati oni koji su najslabije organizovani i najmanje uticajni.

Na spoljnom planu, jedini način za značajno smanjenje deficita sastoji se u privlačenju velikih grinfield investicija u hi-tech sektorima koji stvaraju visoku dodatnu vrednost u izvozu. Za takve projekte preduslov je bolji privredni ambijent, a on, takođe, zahteva ubrzane reforme. [3]

3. Može li Srbija jednosmernom ulicom u EU?

Srbija je odlučila da od 2. februara ove godine krene u jednostranu primenu Prelaznog trgovinskog sporazuma. Takav potez će, bez svake sumnje, imati ozbiljne finansijske posledice po teško skrpljeni budžet, jer prema poslednjim procenama Srbija će jednostranom primenom tog sporazuma izgubiti najmanje 20 milijardi evra prihoda od carina i poreza, ali se zato očekuju druge, dugoročno veće koristi. Slučaj da država, potencijalni kandidat za članstvo, jednostrano primenjuje ugovor sa EU bio bi jedinstven u njenoj višedecenijskoj istoriji. Postavlja se pitanje da li bi za Srbiju to bilo dobro?

Kao i u mnogo bezazlenijim situacijama od ove mišljenja su podeljena. Na jednoj strani su oni koji nisu ni za kakvu saradnju sa EU, a još manje za jednostranu primenu nekog sporazuma od koga mi imamo samo štetu. Drugi, opet, skloni su da u tom potezu vide našu odlučnu nameru da privredu i sistem izložimo svetskoj konkurenciji u onoj meri u kojoj su to činile i druge zemlje na putu ka ujedinjenoj porodici država.

Ipak, postoje sledeći razlozi zbog kojih bi Srbija, ipak, trebalo da krene tom jednosmernom „ulicom“ prema EU.

Tvrdnja da Srbija ne treba samostalno da primenjuje Sporazum, pošto EU ne želi da se obaveže na iste ili slične ustupke u trgovini – nije tačna. Srbija još od kraja 2000. može da izvozi u EU gotovo sve proizvode bez opterećenja – vino, govedinu, šećer... i te povlastice su zagarantovane do 2010. Sporazumom se, dakle, Srbiji garantuje slobodan izvoz na neograničen rok, ali čak i njegovo neprimenjivanje ne znači da ćemo biti diskriminisani.

Nedoumica je da Sporazum ne treba samostalno da primenjujemo pošto se svuda u svetu države štite od velikog uvoza. Pogotovo sada u vreme recesije. Ni ova tvrdnja nije tačna. Protekcionizam nije dominantan u svetskoj trgovini. Ograničava ga članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji, a sporadično ih uvode uglavnom razvijene zemlje da bi zaštitile pojedine industrije, koje, po pravilu, imaju snažan uticaj na državnu administraciju. Što je zemlja manja, poželjan je veći stepen otvorenosti privrede.

Ocena je i da Srbija ne treba samostalno da primenjuje Sporazum, pošto će otvaranje za evropsku robu značiti veliki pritisak evropske konkurencije i propadanje srpske privrede.. Takva debata, kasni bar osam godina. Od onog trenutka kada se

Ima li Srbija od jednostranog primenjivanja trgovinskog sporazuma sa EU više štete, nego koristi?

Srbija opredelila za put ka EU. Svi sporazumi o pridruženom članstvu sa EU, od početka dvehiljaditih, podrazumevaju stvaranje zone slobodne trgovine i izlaganje države kandidata konkurenciji. Upravo se zbog posledica jake konkurencije iz EU i ostavlja višegodišnji period za postepenu liberalizaciju i prilagođavanje privrede. Dakle, samim pregovorima, potpisivanjem i ratifikacijom SSP-a Srbija se obavezala na liberalizaciju uvoza.

Po sledećoj oceni mi ne treba samostalno da primenjujemo Sporazum do njegovog obostranog prihvatanja jer nećemo koristiti fondove za pomoć poljoprivredi, a trpećemo jaku konkurenciju. Ni to ne stoji. Kao država, koja nema status kandidata, Srbija može da računa samo na prve dve komponente predpristupne pomoći – izgradnju institucija i prekograničnu saradnju. Tek po dobijanju statusa kandidata, Srbija se može osloniti na ostale fondove, pa i na pomoć poljoprivredi.

Zamerka, zbog čega Srbija ne treba samostalno da primenjuje Sporazum, pošto će spoljnotrgovinska liberalizacija umanjiti carinske prihode i pogoršati stanje u budžetu, potpuno je tačna, ali država treba da se „snađe“ za razliku. I to će, kako je krenulo, učiniti rebalansom budžeta mnogo pre nego što se i sanjalo prilikom njegovog usvajanja u predponoćne sate Nove 2009. [4]

Na kraju, postoji tvrdnja koja je afirmativna – Srbija treba samostalno da primeni Sporazum, pošto će jeftiniji uvoz iz EU doprineti padu cena na našem tržištu. Za sobom smo imali skoro trogodišnji realan rast vrednosti dinara, ali te cene nisu pale. Ne može se, dakle, sa sigurnošću reći da će cene odmah pasti ako budemo imali više Evrope kod nas. Za to je potrebno stvaranje uslova – sistemskih, institucionalnih, proceduralnih – za ekspanziju grinfild investicija, koje će svakako ojačati i konkurenciju na našem tržištu.

	Osetljivi 3 god/ lista A		Veoma osetljivi 5 god/ lista B		Najosetljiviji 6 god/ lista C	
	Dinamika smanjenja	Prosečna carina u %	Dinamika smanjenja	Prosečna carina u %	Dinamika smanjenja	Prosečna carina u %
Početno stanje	100%	5.02	100%	9.18	100%	15.66
1.1.2008.						
30.1.2009.	70%	3.51	80%	7.35	85%	13.34
1.1.2010.	40%	2.01	60%	5.51	70%	10.99
1.1.2011.	0%	0	40%	3.67	55%	8.63
1.1.2012.	0%	0	20%	1.84	40%	6.28
1.1.2013.	0%	0	0%	0	20%	3.14
1.1.2014.	0%	0	0%	0	0%	0

Tabela 1. Dinamika liberalizacije industrijskih proizvoda

	Broj tarifnih linija	% od industrijskih proizvoda	Uvoz iz EU 2006. g. u 000 EUR	% od ukupnog uvoza ind. proizvoda	Prosečna carinska stopa u %
Neosetljivi	3.832	58.40	2.076.290	46.25	1.84
Osetljivi - Lista A	755	11.51	625.422	13.93	5.64
Veoma osetljivi - lista B	1.361	20.74	1.254.884	27.95	9.31
Najosetljiviji - lista C	614	9.36	532.484	11.86	15.72
Ukupno	6.562	100	4.489.080	100	5.13

Tabela 2. Pregled lista industrijskih proizvoda u 2008.god.

Trgovački naziv robe	Vrednost u EUR
Nafta sirova	1.294.353,67
Prirodni gas	803.874.037,61
Putnički automobili	651.675.188,10
Ulja dobijena od nafte i bituminoznih minerala	603.999.111,28
Lekovi (od pomešanih i nepomešanih proizvoda)	353.016.113,85
Koks i polukoks od kamenog uglja	245.917.332,12

Tabela 3. Šta smo najviše uvozili u 2008. godini:

Ima li Srbija od jednostranog primenjivanja trgovinskog sporazuma sa EU više štete, nego koristi?

Trgovački naziv robe	Vrednost u EUR
Toplo valjani lim od gvožđa i neprevučeni	613.662.005,28
Voće nekuvano, kuvano, smrznuto, jagodičasto	170.940.758,91
Beli lim od gvožđa, prevučen	141.370.325,88
Lekovi (od promešanih i nepromešanih proizvoda)	124.761.730,57
Hladno valjani limovi od gvožđa, neprevučeni	1210.390.254,88

Tabela 4. Najviše smo izvezili u 2008. godini

ZAKLJUČAK

Brza i jednostrana primena Prelaznog trgovinskog sporazuma ne bi dovela do dramatičnih preloma u našoj privredi i ne bi se dogodilo ništa što već nije viđeno. Ukoliko se u liberalizaciju spoljnotrgovinskog režima uđe do sledeće godine „kupili“ bi još jednu godinu predaha za srpske privrednike.

Ali, da bi bili pošten i do kraja valja upozoriti i na dva moguća, a ne baš lepa scenarija. Šta ako dođe do zahlađenja odnosa između Srbije i EU ove godine ili u nekom dužem periodu. To nije nemoguće, kada se uzme u obzir da postoje veliki otpori unutar EU u pogledu njenog daljeg širenja. Pa još zbog pojačane konkurencije iz EU dođe do propasti nekog preduzeća, na primer. Neraspoloženje našeg javnog mnjenja prema EU bi raslo, Vlada bi trpela, verovatno, velike kritike, a protivnici EU bi zadobili veliku medijsku pažnju.

Drugi negativni razvoj događaja mogao bi uslediti ako bi EU promenila odnos prema Srbiji sledećih godina usled, možda, opšte krize i poremećaja ekonomskih i političkih prilika u svetu. Moglo bi se desiti da preferencijali u trgovini budu ukinuti, modifikovani ili uslovljeni. Srbija bi se našla u jeku liberalizacije, a da EU ne pokaže dobru volju da reciprocitetom odgovori Srbiji.

Nedeljka Dedović, dipl. oecc. - Master

Te i slične opasnosti valja, međutim, otklanjati jačanjem naše proizvodne i izvozne ponude.

REFERENCE:

1. Vukadinović Dragoljub, Pro et contra, B&F, br. 53. 2009. s. 41
2. Milovanović Milica, Definicije i primena, Biznis i finansije, mart 2009. s. 34
3. Pejčić Dragan (SIEPA), Bez reformi ni Evropa ne pomaže, B&F, br. 53. 2009. s. 35.
4. Stanković Lazar, Jednosmernom ulicom u EU, Biznis i finansije, mart 2009. s. 37.